

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe annu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe annu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Este óre cu scopu a dá scolariloru ocupatiuni in tempulu ferieloru?

Feriele suntu destinate pentru recrearea invetiatorului si a scolariloru. Pela gimnasia si pela scólele reale unde suntu pe septamana cate 30—32 óre de invetiamentu, apoi pe lunga aceea mai au ocupatiuni si pe a-casa, — atatu invetiatorulu catu si scolarii, fora indoiéla, au lipsa de recreare. Pela scólele populari si la cele de prin opidele mai mici, scolarii nu suntu asiá ocupati cu lucruri domestice scolestice, órele de invetiamentu nu suntu asiá multe, si astu-felu scolarii nu au lipsa d' atata recreatiune. Dar' cu tóte astea si-aicea suntu de lipsa ferii, pentru-cá copii se póta ajutá parintiloru la lucrulu de campu. Ér' pentru invetiatoru, fora indoiéla, este de lipsa tempu de recreare, fiindu-ca elu prelunga deregatori'a ce-o are cá invetiatoru, mai are si altele; ba chiar' nice dominec'a si in sarbatori inca nu are hodina. Spiritulu numai atunci se recreéza, candu omulu se lasa de ocupatiunile ordinare, ce ceru o mare incordare si s' apuca de altele mai usióre si voluntare.

Déca acestea suntu drepte, despre care nu póte nimene dubitá, — atunci scolarii nu trebue incarcati cu ocupatiuni in tempulu ferieloru. Pentru-ca déca acést'a nu se iè in consideratiune, atunci scolarulu desí nu e legatu de bancele scólei, este legatu celu pucinu de lucrurile scolastice. Spiritulu lui este incatu-

siatu, nu se póte misicá si lucrá liberu, si la recreare nici nu póte cugetá. Decate ori am auditu eu pe scolari si mai alesu pe gimnasia sti dicundu: „Ei! dar' ce-mi folosescu mie feriele, deca am atatea ocupatiuni; atunci mai bine me ducu la scóla.“ Apoi copii de prin scólele populari, cari trebue se mai ajute si parintiloru la lucru, nice nu au tempu se faca ocupatiuni. Se afla inca multe scóle unde feriele se considera cá unu tempu de lenevire, si superiorii se adópera se le scurte catu se póte, séu pe scolari i incarca cu ocupatiuni astu-felu, catu tempulu ferieloru inca nu póte se fia alt'a de catu totu tempu de invetiamentu. Temeiurile pentru acést'a dicu ca suntu urmatórele: 1. scolarii uita éra si ce au invetiatu si se selbatacescu; 2. fora de ocupatiuni feriale, copii devinu molesti parintiloru, pentru ca ei atuncea facu alte nebulni; 3. fora ocupatiuni feriale, nu poti ajunge asiá usioru la scopulu prefiptu. — Eu nu negu, ca copii nu uita in tempulu ferieloru cate ceva din cele ce au invetiatu. Dar' copii togma asiá de bine uita si in tempulu candu nu suntu ferii, pentruca cele invetiate n'au prinsu asiá radecini afunde, si pe lunga tóte ocupatiunile feriale, acésta perdere totu nu se póte impededá.

Cá unu scolaru se-si propunu firmu, cá cele audite in scóla se si-le imprime bine in minte peste tempulu ferieloru, — acést'a presupune o mare taria spirituala, ce numai ara-

re-ori se afla la scolari. Apoi de multe ori nu e nici o dauna, ca scolarulu mai uita cate ceva, pentru-ca invétia multe si d' acele, cari dupa ce a trecut parad'a, le póte si uitá, fora d'a perde nусiu ce intieptiune a lui Solomonu. Aceste casuri obvinu adese unde invetiatorulu patimesce de pedantaria.

Ér' ce s' atinge d' aceea, ca scolarii in tempulu ferieloru ér' se selbaticescu: acést'a o potemu numai asiá intielege, ca scolarii in tempulu ferieloru, nu se mai tienu strinsu de disciplin'a scolara, si numai suntu asiá diliginti si punctuosi cá mai nainte. Eu concedu acést'a, dar' aceea inca sciu si suntu prè siguru, ca acésta selbatecire nu se va poté impedecá prin ocupatiuni feriale, si dupa-ce revinu éراسi la lucru, in pucine díle, se si desbraca d' acésta selbatacia, déca o potemu numí astu-felu.

Alu doilea temeiu pentru ocupatiunile feriale, ca adeca fora d' acelea scolarii devinu molesti pentru parinti, de óra-ce se ocupa cu alte nebuní, — acestu temeiu, dícu, inca lu-concedu in catva; pentru-ca cine va negá ca scolarii in tempulu ferieloru nu facu destula neplacere parintiloru? De cate ori pe dí nu e silita bief'a mama se díca catra copii: „lasati numai, ca éra mergeti voi la scóla, si atunci me voiú odihní de voi.“ Acésta necajire a parintiloru din partea copiiloru nu se póte impedecá nici decumu prin ocupatiuni feriale, pentru-ca nici unu copilu nu va stá tóta diu'a la lucru. Si-apoi déca va face vr'unu copilu acést'a, atunci elu e morbosu séu trupesce séu sufletesce, séu d' amendóue d' odata. Ori-ce copilu sanatosu si voiosu, arunca bucuros pe unu tempu catusiele ce i-le impune scól'a, pentru-cá se-se misíce liberu si se lucre ce i place; si tempulu ce-lu folosesc elu pentru ocupatiunile feriale póte fi fórte neimsemnatu, si astu-felu elu totu are tempu se se ocupe cu lucruri pe cari parintii le numescu nefolosítóre, nebuní, dar' fora dreptu. Aceste ocupatiuni libere, voluntare, a-

dese suntu pe de o mie de ori mai folosítóre, de catu tóte ocupatiunile feriale, pentru-ca prin acestea se nutresce in ei sentiulu pentru cultur'a practica, care, dorere, prin intogmirile nóstre moderne se sugruma cu totulu. Ce e dreptu parintii suntu adese necajiti, molestati prin aceste ocupatiuni ale copiiloru, dar' totusi eu acésta impregiurare o tienu de favorabila, pentru-ca parintii invétia a cunósce folosulu scólei, vedu ca cate greutati le iè scól'a de dupa capu.

Si alu treilea temeiu, ca adeca fora ocupatiuni feriale, invetiatorulu nu póte ajunge scopulu prefíptu in planulu de invetiamentu, inca nu póte stá.

Sciu bine, ca in multe scóle, si mai alesu in cele superióre, tínt'a invetiamentulu cu privire la sciintie e pusa prè susu, de óre-ce cultur'a omului e luata prè unilateralu. Cultur'a omului are dóue direptiuni: un'a din-afora in laintru, alt'a din laintru in-afora. Cea d'antaiu se numesce cultur'a teoretica; ér' adóu'a cultur'a practica. Fia-care din aceste direptiuni are dreptulu seu, fia-care trebue luata in consideratiune. Cultur'a practica la noi o fostu si este pana in diu'a de astadi fórte nebagata in sama. Scólele nóstre populare tindu a cresce tinerimea pentru nisce ideale, cu cari ea nu va avé d'a face nimica in viétia, tindu a o cresce pentru nisce scopuri monastice, isolate, pentru nisce fantasmagoríi, — pecandu ea, biéta tinerime, in viéti'a ulterióra va avé d'a face cu materialismulu, va avé d'a fi unu membru strinsu incopiatu in societate, ér' nu isolatu si cu capulu plinu de fumuri pachomice. Acést'a este unu defectu gravu alu scóleloru nóstre, pucine cate avemu; si pana acum'a fórte, fórte pucine remedii séu aplicatu in contra acestuí reu, ba mai de-feliu; pentru-ca ómenii nostri se paru a ne face se traimu numai cu „duchu.“

Dar' se concedemu, ca scolarulu prin ocupatiunile feriale castiga multu in sciintia, va

se dîca, in cultur'a teoretica si astu-felu va poté ajunge scopulu prefîptu, despre ce eu fôrte me indoescu; — dar' totusi prin acést'a comitemu o grava eróre, pentru-ca scolarului i rapimu tempulu d'a se poté ocupá liberu, voluntaru, si-lu impedecamu in cultur'a practica.

Unu pedagogu dîce ca „din lunga lui experintia s'a convinsu pe deplinu, ca ocupatiunile feriale se apretiéza mai multu decatu merita; ba, ca ele nu au nici unu pretiu, — ba de multe ori chiar' strica.“ Cea mai mare parte din scolari si-facu pe fuga ocupatiunile la inceputulu feriiloru, cá apoi d' aci in colo se fia liberi, séu le lasa pana candu i arde la degete, si-apoi atunci le facu numai cá se-si plátésca urechi'a. Din acést'a se vede ca ocupatiunile feriale suntu unu ce neplacutu pentru scolari. Apoi dieu lucruri d' aceste nu procoptescu pe scolaru, ci-lu chiar' strica. Ele seducu pe scolaru a lucrá numai cá de claca, séu a insielá pe invetiatoriu, pentru-ca elu séu dà de-i face altulu ocupatiunea séu o plagiéza de undeva. Si ce influintia au astu-felu de lucruri asupra copilului? lu-desgustéza catu se póte. In locu d' a se apucá voiosu si bucurosu d' afacerile chiamarei sale, lui i se amaresce anim'a in data in órele cele d'antaiu candu si-vede ocupatiunile sale cele rele feriale. Catu tempu nu pierde invetiatorulu pana candu corege astu-felu de ocupatiuni; apoi déca nu le corege, si copîi observa acést'a, atunci se fia siguru, ca tóte ocupatiunile feriale le voru face reu.

Candu am dîsu ca tóte ocupatiunile feriale suntu neplacute scolariloru, eu am intielesu prin acést'a numai ocupatiunile impuse; pentru-ca se afla scolari cari si in tempulu ferieloru le place se-se ocupe. Lucrulu principalu este, ca scolarii in tempulu ferieloru trebue se fia liberi, si se-se ocupe numai cu lucruri la care au aplecare si placere, séu care nu ceru afata incordare. Dar' suntu unii, cari aru vrè se se

ocupe si nu sciu cu ce, nu sciu ce se-si aléga. Invetiatorulu, pentru-cá se ajute pe scolaru in acést'a, se dee óre-cate teme usióre, dar' se nu le pretinda cá ocupatiuni. Ér' candu scolarii facu de buna voia ocupatiuni feriale, atunci pretinda cá se fia lucrate cu cea mai mare diligintia, si déca nu suntu lucrate astu-felu, atunci nu le primésca invetiatorulu. Ocupatiuni feriale voluntare lucrate bine, trebue se le recunósca invetiatorulu, dar' ele nu trebue se aiba nici o influintia asupra calculiloru séu a locatiunei, cá astu-felu se nu devina aste ocupatiuni unu lucru de ambitiune.

Din senatulu imperale.

On. cetitori si-voru aduce aminte, ca noi impar-tasisemu in nrulu 25 alu acestei foi „statutulu pentru consiliulu instructiunei publice.“ D' atunci pana acumu, adeca din Iuniu pan' acumu in Noembre, despre activarea séu neactivarea acestui consiliu circulara in foile publice diverse pareri. Acumu vedemu ca acésta cestiune, venîndu la desbare in senatulu imperialu, unde participéza si deputatii ardeleni, a capetatu o solutiune finale.

Éta ce relatéza corespondintele Gaz. Tr. in doi numeri ai aceleiasi, despre desbaterile asupra acestui cbiectiu in cas'a deputatiloru, si adeca in nr. 102 reportéza pe scurtu resultatulu desbateriloru care suna:

In 30. Octomvre a fostu o desbatere interesanta in cas'a deputatiloru asupra »consiliului de instructiune« (de vr'o cateva luni in Iuniu, se publicá unu statulu pré'naltu, in care se reguléza crearea si competinti'a unui consiliu scolaru pentru totu imperiulu) si asupra ministeriului de instructiune si cas'a deputatiloru reieptá propusetiunea comitetului ad-hoc. care erá pentru fundarea unui ministeriu de instructiune de sene statoriu si cu 76 in contra la 57 de voturi s'a primitu partea 1, a prop. comisiunei, care suna: »Cas'a se voiésca a dechiará, cumuca nu póte incuvintiá cerculu activitatiei atribuitu consiliului de invetiamentu, pe catu se estinde elu preste consultarea asupra legiloru si ordinatiuniloru, si cu deosebire neci incredintiarea trebiloru personale aceluiasi, si acést'a cá pe o mesura fara scopu, care ingreunéza tesaurulu statului.“ Dupa finirea acestei desbateri, pentru consiliarii de scola se resolví sum'a de 72396 fl., cu tóte ca deputatulu Kupr vorbi

infricosiatu in contra institutului de consiliariu, dicundu: ca se se aléga profesori bine esaminati, sei provisio-neze mai bine, si apoi se li se dee tóta increderea.

Ér' in nr. 103 reportandu mai detaiatu dice:

Amu preiaisu in Nr. tr. resultatulu desbateriloru asupra alternativei: consiliu or. ministeria de in-structiune? Consiliulu de instructiune e ori si cumu o creatiune nóua in Austri'a, unu aluatu pentru o succe-siva centralizare a instructiunei publice din totu impe-riulu, ad. spre a se conservá si aici o dorita unitate si conformitate in crescere. — Aceste desbateri sunt mai momentóse, decatu socotescu unii, cari nu prea cum-panescu lucrurile dupa tendentiositatea si posibilitatea succesului tientitu de mai nainte, de acea se vedemu in ce apa innóta si caus'a acést'a.

In siedinti'a din 29. Oct. a. c. erá la ordinea dílei, alu 2-obiectulu, reportulu comitetului financiaru asupra ru-bricei bugetului minist. de statu despartimentu pentru instructiune. Cumu scinu din Nr. tr. comitetulu erá pentru redicarea unui ministeriu de instructiune si nu pentru consiliu de instructiune.

Dr. Kupr se cofunda in istoria si dovedesce, cum-ca neci Franciei cei mai centralisate nu i-a succesu, cumu póte se succéda Austriei poliglote unu ce ca a-cést'a? — Dovedesce nepopularitatea acestui statutu si dice, ca ar' fi lucru de prudentia a nu innotá in contra torentelului. Coterismulu si clicismulu amenintia la acésta institutiune mai multu decatu la ori-care; e dara in contra esistintiei lui. Schindler vorbesce pentru mini-steriulu de instructiune.

C. Schmidt dice, ca dupa cuprinsulu diplomei si patentei, instructiunea se tiene de dietele provinciale; neci consiliulu neci ministeriulu de instructiune nu-s; estinde cerculu de activitate la institutele confesionali provinciali. Obiectulu acest'a se tiene de senatulu an-gustu si elu nu va votisá.

Schuler-Libloy in contra lui Schmidt e de parere, ca consiliulu de instructiune e unu obiectu alu intregului imperiu, d. e. si gubernulu transilvanu s'a adresatu la consiliulu acest'a, cá se-si dé opiniunea in caus'a redicarii unei universitati in Sabiuu, altu-feliu si elu vré mai bine ministeriulu scl.

In 30. Oct. a fostu desbatere ér' interesanta.

Gull si dá parerea, cá se se reguleze mesur'a influintiei, pe care se o eserceze statulu asupra institu-teloru de invetiamentu din singuritele regate, precumu si acea mesura, care se o eserceze asupra institute-

loru intregului imperiu, si pentru acést'a se se reguleze unu organu, cá d. e. consiliulu de invetiamentu; acumu inse nu se indoesce a se declará, cumca elu dupa dreptu nu tiene statutulu consiliulu de invetiamentu cá obligatoriu pentru Ardealu, ca-ce elu s'a fostu publi-catu numai pentru tierile senatului angustu, si acésta o dice din motive constitutionalí. Dorinti'a lui e, cá re-gimulu se propuna unu altu proiectu la consiliulu im-perialu intregitu, care se corespunda intereseloru ge-nerali ale imperiului, intocma cá si pusetiunei de dreptu a tieriloru si provincioloru, cá se fia o lege pentru re-gularea invetiamentulu in tóta Austri'a.

Alduleanu dice, cumuca elu atatu in diplom'a din Oct. catu si in patent'a din Febr. afla, ca negótiele cultulu si instructiunei, care se tienu de provinciele corónei Ungariei se tienu de competinti'a dietei loru, éra celelalte, care se tienu de celelalte tieri, se tienu de sen. imp. angustu; elu dara tiene, ca cas'a nu e competinta a pertractá intrebarea acést'a. Ce se tiene de afirmarea lui Schuler-Libloy, cumca guvernulu tran-silvanu singuru a confugitu la consiliulu de instructiune pentru svatu, cá consiliariu guvernialu, incatu se pri-vesce caus'a acést'a cá o fapta complinita, elu o re-spinge cá pe o ratecire; si dechiara, ca tienendu cu opiniunea lui Carl Schmidt, se va abtiené de a votá la intrebatiunea acést'a.

Zimmermann nu se indoesce de competinti'a sen. imper., si se incérca a dovedí din diplom'a din Oct. si biletulu de mana alu Maj. catre Rechberg, ca cancelariele, atatu a Ardealului, catu si a Ungariei, trabue se primésca consiliulu de instructiune, cá pe o institutiune comuna si in urma e pentru ministeriulu de invetiamentu.

Binder privesce consiliulu scolaru numai de o jucercare, spre a sustiené o unitate spirituala, dupa ce se redicá comuniunea administratiunei scolare, si díce, ca se se tréca dela intrebarea acést'a la ordinea dílei.

Herbst cá referinte i valutéza pe toti si díce, ca i pare bine, ca cons. de instructiune, dupa cumu e elu normatu in statulu, nu a avutu neci unu aparatoriu in casa, cá o institutiune, ce nu se potrivesce pentru Austri'a, cu tóte acestea totu combate parerea Ardele-niloru in privinti'a competintiei, dicundu, ca statutulu acest'a se intemeiéza pe o scrisóre de mana a impera-tului din 20. Oct. si chiaru statutulu acest'a face o apa din tóte tierile si dincóce si dincolo de Laita, dicundu: »Déca Domuii din Ardealu dicu cu dreptu deplinu, cum-

ca dreptulu legislațiunei in trebile invetiamentului compete numai dietei Ardealului in unire cu regele si de acea nemicu nu pôte fi lege, ce nu e facutu cu invoirea dietei, si noi respundemu cu asemenea dreptu: „dupa diplom'a din Octombre Mai. S'a a dechiaratu, cumuca pe viitoriu dreptulu legislațiunei lu va eseculá numai in, si cu dietele, resp. cu senatulu imper.“ si acestu dreptu e intocma atatu de bunu pentru noi, catu de bunu e pentru Domnii din Ardealu, si déca Ardelenii credu, ca consiliulu acest'a ar' trebui se fia lege, care numai prin diet'a Ardealului pôte se se face, elu atunci face atenti pe Domnii Ardeleni, ca éca tocm'a s'a publicatu statutulu acest'a, fara totusi cá diet'a Ardealului se-si fi datu invoirea la acést'a. — Se încérca a dovedí competinti'a otarirei senat. imp. din natur'a diplomei.

Schmerling definésa, ce e consiliulu de instructiune: Este o intocmire dice a oficiului din laintru, si alta nemicu, o intocmire, care in afara, afara din cerculu esecutivei, neci decumu nu se baga de séma, si neci pe departe va aratá vreo influintiare, pentru-ca n'are se dee neci o porunca, n'are se céra neci unu reportu, ci-si tiermuresce tóta activitatea a-si dá suatulu la unele intrebari anumite, impartasindu rezultatulu siefuriloru instituteloru centrale, care in unele casuri éra sunt indatorate a intrebá de suata corporatiunea acést'a si a face aceea, pentru cea ce credu, ca potu se fia responsabili. — Cu tóte acestea, fiinduca aicea vorbíá nu e de lege, ci de o intocmire organica din laintru, care puterea esecutiva o pôte porunci, elu crede, ca guvernulu se afla in totu dreptulu a emite statutulu acest'a in puterea esecutivei sale, si a-lu si publicá, si asiá dice, ca activitatea consiliului acestuia se estinde si pentru Ardealu si pentru Ungari'a si cele lalte tieri, incatu respectivii cancelari aulici sunt obligati a cere suatulu acestui consiliu de instructiune: acésta obligaminte totu-déun'a a potu'to impune Imperatulu, cá norma. — I pare reu, ca n'a aflatu aparatori statutulu acest'a. In urma dícundu, ca despre activitatea unui ministeriu de instructiune, candu s'ar' si reasiediá unulu cá acest'a, neci vorba nu pôte se fia si asupra tieriloru de dincolo de Laita, de acea recomenda, se parasésca cas'a tóte propunerile ce sunt contrarie esistintiei îndreptatíte a consiliului de instructiune, caus'a se fini dupa cumu vediuramu in Nr. tr., consil. ad. remane, inse fara atributiuni de infuintiare, cá unu feliu de consiliu laturalu pentru ministrulu statului, nu scimu, cumu va reesí si

din cas'a de susu; credemu inse, ca va remané cumu e proiectatu cu tóta opunorea senat. imperialu. —

Sciri scolastice.

Granitiile militare. In granitiile militare scólele s'au redicatu numai la comand'a deregatoriiloru mai inalte si nu din indemnulu propriu alu comuneloru respective, pentru aceea granitieri suntú fórte straini catra scóla, si copii i mena la scóla numai de sila, si nu ingrivescu ca óre invétia copii loru ceva séu bá; ei mai multu se silescu cumu se-i scape de scóla. Deca remane cate unu copilu de la scóla, caus'a suntu parintiui lui, si astu-felu deregatori'a trebuie se pedepsésca si pe scolaru si pe parinti. Ce e dreptu in astu-felu de impregiurari nu pôte fi verb'a d'o cultura a poporului. Dar' se trecemu la invetiatori.

Invetiatorii mái peste totu nu au cultur'a necesara. De multe ori se aplica cá invetiatori feldvebeli, corporali emeriti si scribe de pe la cancelarii, cari au facutu unu cursu preparandicu de cate trei luni pre la vr'o scóla capitala. O dómne, si-apoi e cu potintia cá cineva se-se calífice in 3 luni de invetiatoru? Dar' se vedemu si dotarea invetiatoriloru!

Mai cu samá in granitiile militare slavóne invetiatorii suntú fórte reu dotati. Aici tóta comun'a mai mare are scóla si dá invetiatorului pe anu o léfa de 72 fi. v. a. adese ori fora quartiru séu bani pentru quartiru, si astu-felu apoi elu trebuie se siéda la vr'o familia care apoi lu-pune la totu felulu de lucru, si pe lunga acést'a trebuie se mai platésca si pe vuptu diumetate din léfa. Se intielege de sine ca unu astu-felu de invetiatoru nu pôte se aiba nici o autoritate in comuna, pre cumu nici in aintea scolariloru.

In granitiile militare varasdine stau scólele mai bine, caci fia-care invetiatoru are quartiru, o gradina si 126 fi. v. a. léfa pe anu, care firesce inca nu-i d'ajunsu.

Anglia. O invetiátore serie urmatórele din Anglia catra o amica a sa:

Institutulu la care fungezu eu nu este mare; elu are 60 eleve, mare parte in etatea de 13—15. Pentru aceste eleve suntú anggiate 3 invetiátore; asiá numit'a head governess, o englesa, are d'a propune totu invetiamentulu scientificu si d'a supraveghiá totulu; dupa aceea vinu eu, care propunu limbile, desenulu si music'a. Tóte aceste eleve suntú impartíte in

trei despartiaminte, dar' firesce se instrua tóte într'o casa. Acést'a nu-mi place de felu, pentru-ca cá se nu ne conturbamu, si noi si scolarii trebuie se invetie incetu; catu tempu nu se perde prin acést'a, catu de sarbada nu devine instructiunea! D' altmintrea peste totu instructiunea in Angli'a are pucinu farmecu in sine, pentru-ca e fórte mecanica, fórte traganata; si chiar' aici afiu eu caus'a indeferentismului si neplacerei; cu care se ducu fetitiile in Angli'a la scóla. Pan' acumu n'am aflatu in nici o scóla unu aventu mai mare spiritalu. — De propunere libera nici vorba nu e, — chiar' si preotii in beserica si-cetescu din scrisu predicel; — aici cartile suplinescu tóte. Déca se propune ceva nou in vr' unu ramu de invetiamentu, aceea se cetesce din carte. Apoi totu pentru acél'asi obieptu mai au si o alta carte, unde tóta materi'a e dispusa in intrebari si respunsuri, cari scolarii trebuie se le invetie de rostu, ér' invetiatorulu cetesce numai intrebarile. De repetire éra nu-e nici vorba, fia-care are d'a invetiá pensulu seu cotidianu. Eu dícu ca in Angli'a póte fi invetiatoru ori-cine catu de catu cultivatu. Vr'unu esamenu pentru misiunea de invetiatoru nu se cere de felu. Computulu mi se pare ca stá aici mai reu; de computu mentalu nu e poména; chiar' nici la inceputori; totulu se marginescu la cifre; suntu numai unele tabele de adaugere, subtractiune, multiplicatiune, si unele monete cari le invetia de rostu si astu-felu se si intréba. D' aici greutatea cea mare d'a tractá cu numeri; am vedíulu fetitie de cate 14 ani, cari numai cu ajutorulu degeteloru poteau computá cate ceva pe tabla.

Explicari in computulu pe tabla nu se facu, ci pentru fia-care felu de computu se afla in carte cate-o schema, si dup' acést'a se resólva mecanice tóte celelalte teme. Cu tóte ca in Anglia fetele ambla la scóla pana la 17 ani, totusi ele esu din scóla cu pucina invetiatura. Togma in dílele cele d'antaiu candu intrai in scóla, audii pe discipule dicundu: eu urescu limb'a francesa séu nu-mi place se desemnu. Pe fetitie trebuie se le tractezi, cá pe nisce dame, per Miss. De pedepse nu e vorba p' aici. Relatiunile mele cu familiile séu cu cele-lalte colege suntu fórte amicali. Pe totu loculu suntu primita bine, si potu se dícu ca toti englesii cu cati amu facutu cunoscíntia pan' acumu me primescu cu tóta amabilitatea.

America. In legislatiunea statului Newyork s'a proiectatu, d'o camdata pe doi ani pana se voru face dispasetiuni definitive, cá se se dee bani pentru funda-

rea unui institutu pentru cultivarea invetiatoriloru elementari. Statulu Newyork face fórte multu pentru scólele sale; dar' si-a uitatu ca aceia cari voru se invetie si se educe tinerimea, trebuie se invetie mai antaiu ei insisi. Aici abiá i trece cuiva prin capu, ca pedagogi'a inca este sciintia, care trebuie invetiata cu tóta diliginti'a. Din acésta impregiurare usioru se póte explicá, de ce educatiunea aci e asiá rea pe lunga tóta in-grigirea poporului. Proiectulu amintitu nu corespunde nici pe departe cerintieloru, dar' cu tóte astea este pasiulu celu d' antaiu, dupa care voru urmá apoi cele lalte.

In statulu Ohio cercetara in 1862 scólele libere 723,669 copi. Invetiatori fura 10,559, ér' invetiátóre 10,931, adeca mai multe; directori de scóle camu 40,000; districte scolare 1672; edifice de scóle 10,422, adeca mai multe de catu invetiatori. Léf'a invetiatoriloru pe luna e 26,35 dolari (1 dolaru = 2 fi. 6 cr.) terminulu mediu, a invetiátóreloru 15,32 dolari.

Varietati.

Literatura.

Recensiuni. Gramatic'a elementara a limbei italiene comp. de **O. Spinazzola** prof. in gimn. S-Sava. Seguita da un compendio di grammatica rumena. Bucuresci 1863.

Dlu Spinazzola, ácarui opu „Flórea literaturéi italiene“, lu recensasemu in lunile trecute, vine a desteptá si a facilitá studiulu limbei italiene la romani prin gramatic'a presente. Acésta gramatica este intogmita pentru scolarii clasiloru inferiori, adeca pentru inceputori. Studiulu limbei italiene, am mai amintitu cu alta ocasiune, este indispensabilu pentru totu romanulu de litere. Influinti'a limbei italiene, fora indoiéla, va fi mai multu binefacátóre decatu a celei francese. Intogmirea gramaticéi presente este destulu de chiara si de corespundietóre priceperéi scolariloru pentru cari e scrisa.

In urma se afla unu compendiu de gramatic'a romana pentru italieni, unde d. autoru díce in prefaci'a italiana: „Avendu oca siune a studiá limb'a romana, si a vedé marea afnitate a ei cu diversele dialecte ale Italiei, am vrutu se compendiezu regulele gramaticali, pentru a facilitá studiulu la cei alalti Italiani.“ Felicitamu acésta idcia a d. Spinazzola. Avemu inse se observamu ca d. Spinazzola nu posiede bine limb'a romana. Intre altele dusulu díce: „aceste pronumeni se

potu uní la singularu si la pluralu, la masculinu si la femininu etc.» ce e dreptu italianulu díce: al singolare, al plurale etc., romanulu inse díce: in singularu, in pluralu etc., pretiulu 70 cr. v. a.

— Cata intindere a luatu diaristic'a potemu vedé din urmatórele date statistice: In anulu 1862 s'au importatu in Austria prin posta, 792 diferite diarie straine intr'unu numeru de 17,785 esemplarie pentru cari s'au platitu o suma de peste 250,000 fiorini. Dupa numarul esemplarelor ocupa rendulu d'anteiu gazet'a generale de la Augsburg cu 2319 esemplare; apoi „Punch“ de la Miunch cu 1098, „Bazar“ cu 960, gazet'a ilustrata de la Lipsca cu 905, „Gartenlaube“ cu 686, fóiele volanti cu 666, „Independance Belge“ cu 628 Barbiariulu statului cu 387, „Illustration“ cu 328, Civiltà Catolica“ cu 277, diariulu ilustratu de familie cu 261, fóile istorice-politice cu 219, gazet'a generale germana cu 217, „Volkshote“ cu 209, Gazeta Coloniei cu 206 esemplare. Acestea suntu numai diarele ce s' aducu in Austria prin poste.

— La 9. Octobre a muritu la Zürich domnul I. I. Hagenbuch, capulu libreriei Orell, Füssli si Comp. si editoriu gazetei nóue a Zürichului („Neue Züricher Zeitung“), care din simplu lucratoriu, insarcinatu cu ducerea pachetelor, impachetare si alte asemene lucrari, ajunsé milionariu. Pe lenga o activitate neobosita si o inteligintia practica impreuna o bunetate de anima fórté rara si o mare filantropia si compatimire, pentru nenorocirea straina. — La noi, librarii nu ajungu milionari, din contra mai toti cati imbracisiéza acestu comérciu, potu fi sicuri d'a-si perde starea loru ér' daca pe lenga acést'a mai au si cutediantia d'a se face editori ai unui diariu, potu fi sicuri, de voru incepe carier'a loru cá milionaru, ca voru terminá-o ca lucratori seraci s'au cá cersetori. Intrebarea este, cati cititori s' afla in Elvetia intr'o suta locuitori, si cati in Romania intr'o mie?

— La 16. Octobre sér'a, la 6 óre 22 minute, s'a observatu la Lüneburg o strelucita aparintia aeriana de lumina. Erau trei glóntie infocate succedenduse imediatu unulu dupa altulu, din care celu mai mare avea unu diametru de patru pana la cinci policari si strelucea cu radie albastre. Glóntiele treceau cu iutiél'a fulgerului de la apusu la resaritu si piereáu d'o data intr'o directiune meridionale. Ómeni cu ochi buni, cari au observatu fenomenulu, dícu c'au vedíutu glóntiele in momentulu candu s'au sfarímatu in bucati. Trei mi-

nute dupa disparitiunea glóntieloru se audi distinctu unu sgomotu cá de tunetu, anuntiandu plesnirea meteorului, care, calculandu dupa legile fizice pentru stramutarea sunetului si dupa directiune, pare ca a avutu locu intr'o distantia de síése mile d' asupra pamentului.

— Descoperiri nóue. — Se scrie de la Londonu: se vorbesce de dóue descoperiri indestulu de curióse: un'a din ele inca in stare rudimentaria, si ce-elalta incercata, se díce. Antei'a este unu telegrafu acusticu, prin care ar' puté se fie cineva auditu, in distantie fórté mari, cu firulu electricu. O tieva, séu pórtá-vóce, este in comunicare printr'unu feru electricu cu o membrana metanica asediata intr'unu chipu particulariu. O nota articulata in tieva se duce si se reproduce intocmai prin vibratiune in cea-lalta parte a firului. Faptulu este adevératu, sperienti'a fiindu usioru de facutu cu firile esteriórie, inse va trebui fara indoéla studie pentru a trage din acést'a rezultate practice.

— Din recensiunea dupa urma a poporatiunii Engliterei, aflamu amenunte interesanti despre ocupatiunile sesului femeescu in Engliter'a. Nu vorbimu aici de ocupatiunile obicínuite ale femeieloru, ci numai d'acele cari pana acumu se credea ocupatiuni esclusive ale barbatiloru. In Engliter'a s' afla, dupa acea sorginte autentica, intre femeie 10 banchieri, 7 zarafi, 274 ajutórie de comérciu (commis), 25 calatórie de comérciu (commis-voyageur), 54 samsari, 38 comercianti, 29 veterinari, 419 tipografi; 13 doctori in medicina, 2 chirurghi, 17 dentiste, 6 stenografi, 4 prestidigitórie, 1 estronomu, 3 copiste functionari-comunali, 4 profesóre de retorica, si 8 naturaliste; 43,964 femei s' ocupa cu lucrarile campului si numai 3 suntu ciobani. In lista gasimu si cateva titluli sunatórie, ce-si atribue unele din represintantele sesului frumosu: 15 filosofi-naturéli, unu lesieografu, unu cronologu si unu oratoru.

— Facendu-se nesce sapatore la Roma in vill'a Masini, s'a descoperitu o statua colosale a Faustinei, femeia imperatului romanu Antoniu-Piu. Ea este reprezentata cu símbóele ce se cuvínu Concordiei, Se oserva pe figura cate-va urme inca visibili de culóre rosia. Asta opera insemnata a fostu pusa in sal'a Gladiatorelui murinte, la Capitoliu.

— Se nu se mai díca ca rusii suntu in contra repandirii lumineloru, in contra instructiunii publice. Chiar' si generarii protegu sciintiele. Generariulu Annenkow, guvernatoriu guvernamentului Kiew, a publicatu si a impartitu gratis unu catechismu ortodosu

pentru tierani. Ne marginimu a traduce cate-va pa- sage din acestu catechismu, scrisu pentru usulu popo- rului in intrebari si responsuri:

Intrebari. Ce-ti ordina datori'a ta, daca te 'n- telnesci c'unu catolicu in padure?

Responsu. A-lu ucide cá p' unu cane.

Intrebare. Merita unu catolicu o imormentare crestina?

Responsu. Nu, caci carnea sa e spurcata.

Intrebare. Ale cui suutu tóte campiele si pa- durile, ce le vedi in giurulu satului?

Responsu. Ale imperatului, care ni-le va da- rui, dupa ce-lu vomu fi scapatu de rebeli.

Din aceste exemple se póte vedé ce capu d' o- pera este acestu catechismu si cu ce midilóce se ser- vescu rusii in propagandu loru!!

— (Journal de Genève.) Celebrulu astronomu englesu Hind a demonstratu intr'o espositiune amenunta ca distanti'a sórelui de la pamentu este cu 4 milióne de mile mai mica de cumu se presupunea, adica de 91,328,600 in locu de 95,360,000 de de mile englese. Ultimele calcule se basau pe observarile, ce s'au fa- cutu in 1761 si 1769 relative la trecerea Venerii inain- tea sórelui. S'a constatat in 1834 ca o parte din a- cele oservari erau lipsite de esactitate. Venerea tre- buindu se tréca éراسi inaintea orbitei solare la 9. Decembre 1874 si la 6. Decembre 1862 (pentru a trei'a óra acestu fenomenu nu se va reproduce decatu in anulu 2004), d. Hind propune de astadi d'a orga- nisé o intinsa sistema de oservari nóue. Trecerea Ve- nerii visibile in Englitera in 1882, nu va fi vediuta in 1874.

Publicatiune de concursu.

In urmarea Concluserului adusu in siedin- tí'a II. p. 22 a adunarei generale a Asocia- tiunei, tinute la Blasiu in 7. si 8. Septembrie a. c. subscrisulu Comitatu publica prin acést'a concursu, pentru premiulu de 50 fi. v. a. de- stinatu pentru doi insi romani, cari cu ocaziu- nea adunarei generale viitorie, voru adevení cu documente demne de credintia, ca suntu in posesiunea mai multoru fragari destinati pen- tru prasirea vermiloru de metasa.

Competitorii pentru acestu premiu au de

a se pre insciinti'a la Comitatu Asociatiunei transilvane pana la 1. Iuliu c. n. 1864.

Sabiiu in 6. Octobree c. n. 1863.

Comitatu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Publicatiune de concursu.

In urmarea concluserului adusu in siedinti'a II. P. 22 a adunarei generale din anulu cu- rente, tinute la Blasiu in 7. 8. Septembrie, sub- scrisulu Comitatu publica prin acést'a Con- cursu la premiulu de 100 fi. v. a. destinatu pentru unu individuu romanu cualificatu in art'a stenografica. — Terminulu Concursului se de- fine pre 1-a Novembre 1863 dupa cal. nou.

Competitorii la acestu premiu au de a-si substerne la acestu Comitatu concursurile lorú, prevediute cu documentele necesarie de cuali- ficatiune, pana la terminulu mai susu insemnatu.

Sabiiu in 6. Octobree c. n. 1863.

Comitatu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Anuntiare.

Mai in diosu subscrisulu are onóre a face cunos- cutu onoratiloru Domni pretui si docenti, precumca totu la subscrisulu se gasescu cu pretiulu celu mai mode- ratu totu feliulu de carti, atatu besericeci catu si sco- lastice, pentru scólele primarie, — mai multe feliuri de carti de lectura in versuri pentru petrecere, precum si totu feliulu de calendare esite in patria. —

Primesce insarcinare de trimeri de carti scola- stice in cuantitate mai mica séu mai mare cointiele- ganduse si numai prin epistole trimitinde de-a dreptulu la locuinti'a sa in Belső királyutca Nr. 567.

In giurulu acest'a la mai multe terguri detiéra se va presentá cu astu-feliu de carti.

Ori-ce carti romanesci mari séu mici cu care a- cum de presentu nu-arú putea servi, fie acelea catu de pretiose in celu mai scurtu timpu leva procurá.

Georgiu Hancz,

compactoru si negutiatoriu de carti in Clusiu.

Responsuri.

Numerii depe sem II din Amiculu Scólei s'au tramisu sub adresa: „On. Notariatu in Dognacska“ la Szekás.